

SZOCIÁLIS ÉPÍTÉS

OROSZLÁNY MIKLÓS

BME Építőművészeti Doktori Iskola 2014 ŐSZ

témavezető: Sugár Péter DLA

konzulens: Dr Kerékgyártó Béla

Egy szociális szervezet munkatársa egy kerekasztal beszélgetés során 2012-ben elmondta, hogy meglepődött, hogy ennyi ideig tart egy építőtábor. Utólag azt gondolta, elismerve egyéb előnyeit az építésnek, hogy a Reflekt Stúdió¹ által épített vizesblokk helyett sokkal hatékonyabban megvalósulhatott volna egy konténeres vizesblokk. A konténer gyorsabban és talán olcsóbban is üzembe helyezhető lett volna. A hozzászólása inspiráló vitát generált, megmutatta, hogy a szociális építőtáborok résztvevői és a felhasználók, szociális munkások között fogalmakban, értelmezésekben hatalmas különbségek vannak. Ugyanez a párhuzamos értelmezés többször megjelent a monori brikett szárító (Fazekas Katalin, Fejérdy Péter, Kemes Balázs, Oroszlány Miklós) építésnek előkészítése során. Az előkészületi munkáknál felvettük a kapcsolatot a Habitat of Humanity magyarországi szervezetével, ahol a legelső észrevétel az volt, hogy egy brikett szárító tizedennyiből is megvalósítható. Bár egyre elismertebbek a szociális építőtáborok, és az építészek aktív szerepvállalása szociálisan problémás helyeken, mégis az érintettekkel és más segítőkkel a párbeszéd sokszor párhuzamos sikokon folyik. Mindkét fél érzi a kölcsönös pozitív energiákat és támogatást, de eltérő fogalomrendszerekben gondolkodnak és tevékenykednek. Ezeknek a félreértéseknek a feltárása és tisztázása sokkal hatékonyabb programok lehetőségét eredményezheti.

Az építészeti közbeszédben a szociális építés nemzetközileg (és lassan hazánkban is) kivívta elismertségét, és a projektjei helyet kaptak a kortárs építészeti párbeszédben. A projektek jól dokumentáltak, felkereshetőek, sokszor publikáltak, rendszerezettek. A sok kritika és leírás mellett számos egyedi előnye és karaktere rajzolódott ki ennek a típusú építészetnek.

Szinte mindegyik projekt (Fazekas, 2014) kapcsolatban van az oktatással, lelkes önkéntesekkel. Az önkéntesség nem csupán gazdasági kényszer, hanem egy olyan motorja a folyamatoknak, amely nélkül nem jöhetnének létre az alkotások. Az auburn-i egyetem programja az Urban Studio is a hallgatók lelkesedésére épít. Az egyetemnek ez a külső oktatási helyszíne Alabamában, Birmingham-ben működik, ahol környező kistelepüléseknek készítenek rendezési terveket, köztérjavaslatokat, amelyek későbbi fejlesztések alapjai lehetnek. A tervezés a kezdetektől szoros együttműködésben történik a település lakóival. A települések támogatják a diákok munkáit, a hallgatók lakossági fórumokon keresztül felméri a lehetőségeket, és elkészítik a terveket. Ennél a típusú együttműködésnél szembeötlő volt a hallgatók nyitottságának az ereje. A rendszerint parttalan vitákba torkolló lakossági fórumok helyett a diákok vezetésével konstruktív együttműködés alakult ki. A professzionális irodákkal ellentétben az Urban Studio a diákokon keresztül megtalálja a hangot a különböző lakossági érdekek között. A sokszor naiv, közvetlen hangnem lehetőséget teremt a laikus érdeklődőknek is, hogy bekapcsolódjanak egy szakmai párbeszédbe, és egyenrangú félnek érezzék magukat. Ez a közvetlenség vezethet oda, hogy könnyebben részt vesznek a tervezésben, előkészítésben, megvalósításban.

A szociális alapú építéseknek az egyik legerősebb tárgyi jellemzőjük a bútorszintű részletezettség. A kézi munka és a résztvevők elkötelezettsége lehetővé teszi olyan technológiai és esztétikai aprólékoság létrejöttét, amely a legtöbb hagyományos építésnél megvalósíthatatlan. A Perbálon épült kukoricagóré (Janesch Péter, Karácsony Tamás és Kemes Balázs) finomságai nem jöhettek volna

létre a kis lépték, az időráfordítás és a lelkes önkéntesek nélkül. Ez a típusú kimunkáltság az, ami utat nyitott a szélesebb körű építészeti érdeklődésnek. A másik lényeges mérnöki vonatkozása a szociális alapú építéseknek a helyzetek nyitottsága, ami lehetőséget biztosít a kísérletezésre, kutatásra. Az épületek helyszínei, szabályozatlan környezete lehetőséget ad az építéseknek olyan megoldásokra, amelyek kísérletinek számítanak. A BC Architects and Studies iroda² Afrikában épít földházakat. A projektek során nem csak az alaputatásokat alkalmazzák gyakorlatban, hanem a technológiával az egyes projekteket összefűzik. A föld alapú házak kutatása összefonódik a szociális építészettel, és egy folyamatos fejlesztés láncolatát hozza létre.

A másik lényeges építészeti vonatkozása a szociális építésnek a közvetlen kapcsolat a felhasználóval. Ennek a szoros együttműködésnek és egymásra támaszkodásnak az eredménye, hogy az építész felelőssége sokkal kézzelfoghatóbb lesz. Erre a felelősségre épülnek az alabamai Rural Studio korai házépítései. (Oppenheimer, 2002) Azzal, hogy az építész hallgatóknak kell kiválasztaniuk a megrendelőt három mélyszegénységben élő család közül, azt a családot, amelyik abban az évben új házat kap, olyan döntéssel kezdik a tervezést, amely végigkíséri a ház megvalósulását. Az építésben való személyes részvétel felelősséget ad a megtervezett részleteknek, tervezői döntéseknek. Ez a típusú tervezői felelősség részét képezi szinte minden építésnek.

A szociális szférában működő szervezetek egyre gyakrabban működnek együtt szociális építészeti projekteken. Ezek az építőtáborok, szociális építések az ő fogalomrendszerük szerint is értelmezhetőek. Bár véleményem szerint ezek az építészeti akciók sokkal több lehetőséget rejtenek és valósítanak meg, mint pusztán a szociális hasznuk, érdemes a szociológiai szervezetek szempontrendszerén keresztül is vizsgálni ezeket a munkákat. Ezek az építészeti beavatkozások a számtalan problémára klasszikus megoldásokat is adnak. (Oroszlány, 2014) Az egyik legkönnyebben és leggyorsabban megközelíthető terület a mélyszegénységben az infrastruktúra hiánya. Ez az a beavatkozási pont, ahol a leghatékonyabban képes az építés segítséget nyújtani a mélyszegénységben élő családoknak.

Az építész szerepének változására, szervezővé válására példa Julia King³, aki Indiában építészeti megoldások helyett a házak infrastruktúrájával kezdett foglalkozni. Felismerve, hogy a szegénységben élőknek a legégetőbb problémája a szennyvízkezelés megoldatlansága, ezzel kezdett el foglalkozni. 2010 óta építészként, a szervezőkészségét kihasználva, helyi közösségeknek segít kiépíteni a szennyvízelvezetést. Julia King háttérbe helyezte az építészeti alkotást, és mérnöki – szociális munkát végez. Egy olyan határterületét a szociális építésnek, tervezésnek, ahol az előbbi kerül túlsúlyba, és az építészeti résznek csökken a jelentősége.

A másik szociális hozadéka ezeknek a típusú táboroknak, hogy nagyon gyakran magukba integrálják a foglalkoztatást. A helyiek bevonásával értelmes kereteket adhatnak ezek a projektek a közmunkának, vagy kimoszulást a munkanélküliség kilitáztatásából. Az építésbe való bekapcsolódással olyan technológiákat tanulhatnak a helyiek, amelyeknek kézzelfogható haszna van a mindennapokban.

A fenti példákon túl talán a legerősebb hatása a Máltai Szeretetszolgálat által megfogalmazott jelenlétnek, és az azon keresztül megvalósuló fordított integrációnak van. A táborok 4-5 hetes időtartalma nem hasonlítható össze a Máltai Szeretetszolgálat több éves folyamatos munkájával az adott helyszínen. Azonban a helyi szervezetek meglévő tapasztalataira és kapcsolataira támaszkodva elegendőnek bizonyulhat ez az idő, hogy kialakuljon egy kölcsönös kapcsolat a helyiekkel, a későbbi felhasználókkal. Ez a típusú együttműködés úgy segíti a

mélyszegénységben élők szegregálódásának csökkentését, hogy a számukra ismerős környezetbe vonz be külső embereket, és így könnyedebben áttöri a kezdeti gátakat, hamarabb vezethet eredményre. A szociális építés és az ahhoz kapcsolódó táborok rengeteg építész hallgatót vonzanak be olyan mélyszegénységben lévő környezetekbe, ahova valószínűleg soha nem jutnának el. Ezeknek a helyzeteknek nem csupán a hallgatók szempontjából van előnye. Ők megismernek más élethelyzeteket, szembesülnek a szegénységgel, de a helyiek is kimozdulnak a mindennapjaikból, és találkoznak más élethelyzetekkel.

A szociális építéseknek számos szociális és építészeti haszna van. Ezeknek az előnyöknek a számbavétele, rendszerezése, összevetése minden érintett számára előnyök lehetnek. Tisztázza a szereplők céljait, szerepeit, lehetőségeit. Az építésszek és szociális munkások egyértelműbb, intenzívebb kommunikációja megteremtheti egy sokkal hatékonyabb, az érintetteknek koncentráltabban segítő program kidolgozását, a meglévő kezdeményezések továbbcsiszolását.

Felhasznált irodalom:

Oppenheimer (2002)	Rural Studio: Samuel Mockbee and an Architecture of Decency Andrea Oppenheimer Dean
Fazekas (2014)	Biobrikett Szárító, Nemzetközi Áttekintés, 16. oldal
Oroszlány (2014)	Biobrikett Szárító, Brikettkészítés, 34. oldal

Internetes források:

- 1 Reflekt Studio
(<http://reflektstudio.blogspot.hu/>) /2014.01.12./
- 2 BC Architects and Studies iroda
(<http://www.bc-as.org/>) /2014.01.12./
- 3 JuliaKing
(<http://www.archdaily.com/529934/introducing-potty-girl-the-architect-of-the-future>) /2014.01.12./

Melléklet 1.

Részlet a Biobrikett Szárító – Monor Építőtábor kiadványból

Brikettkészítés fejezet,

Briketről

Oroszlány Miklós, BME Építőművészeti Doktori Iskola, Fulbright Alumni

Brikett_szociális

A biobrikett gyártását a Legacy Foundation dolgozta ki a fejlődő országok számára. Olyan technológiát ajánlott a szegénységben élőknek, amellyel saját maguknak tudják elkészíteni a főzéshez, fűtéshez a tüzelőt. Az utóbbi időben vált világossá, hogy ez a módszer Európán belül is használható. A nyugati világ lassan kezd szembenézni azzal, hogy szegénységi problémák nemcsak a harmadik világokban léteznek, hanem a közvetlen környezetünkben is. A biobrikett technológiát Feldmár Nóra és az Igazgyöngy Alapítvány használta először Magyarországon, egy szegénységgel küzdő településen Toldon. Felhívták a figyelmet arra, hogy a legegyszerűbb megoldások is hatalmas segítséget jelentenek a mélyszegénységben élőknek.

Brikett_építészet

Télen a keserűs égett szemétszagról lehet megismerni, hogy közeledünk a monori szegénytelephez. A mindent átható szag jelzi, hogy a családok küzdenek a téli időszakokkal. Ha megérkezik a hideg, mindent elégetnek, amihez hozzájutnak, hogy ne fagyjanak meg. A tákolat kéményekből érkező mérgező füst életveszélyes kályhákban keletkezik, ellenőrizhetetlen tüzelőanyagból. Építésként megdöbbentő látni, hogy Budapeستől 40 km-re milyen lakhatási körülmények vannak. Vecsei Miklós a mélyszegénységbe csúszás egyik fontos okának az infrastruktúra megszünetét tartja: "Villany és víz nélkül pedig lehetetlen rehabilitálni, ezért is fontos téma ez nekünk. Ahol kikapcsolják a gázt, villanyt, elzárják a vizet, ott megkezdődik a zuhanás." Az építészet alapvető kapcsolódása a szociális problémákhoz a lakhatás infrastruktúráján keresztül vezet. Ez az a kapcsolódási pont, ahol az építész a leghatékonyabban tud hatni a környezetre, a leggyorsabb változást tudja elérni szociális környezetben.

Brikett_miből-hogyan

A monori tabán szegénységben élő lakói azzal fűtenek, amihez hozzájutnak. Mivel a jó minőségű tüzelőhöz nagyobb mennyiségben, szárítva nem jutnak hozzá, ezért nedves fával, gallyakkal, ruhával, autógumival, szeméttel tüzelnek. Ezeknek lehet egy hosszú távú alternatívája a biobrikett. A brikett egy olyan tömörített tüzelőanyag, amely mezőgazdasági, faipari hulladékból előállítható. A biobrikett is hasonló anyagokból készül, de újrahasznosított papír adja a kötőanyagot, és az előállítása kézi erővel történik. A széttépett, beázott papírhulladékhoz keverik a forgácsot, mezőgazdasági hulladékot, faaprítékot. Ezt a masszát préselik kézi nyomással, és az elkészült briketteket szárítják, majd raktározzák. A szárított briketteket már égő tűzhöz lehet adagolni. Nemcsak a szükséges tüzelő mennyisége csökkenthető, hanem a brikett hosszan ég, és ezért tovább adja le a meleget a korszerűtlen szerelt fémkályhákban.

Brikett_brigád

A biobrikett kézzelfogható hasznán túl sokkal jelentősebb a közösségképző ereje. A gyártás során olyan három-négy fős brigádok alakulnak ki, amelyek magukat szervezik, rendszeresen találkoznak, és elkezdnek a jövőről is gondolkodni, megtanulnak együttműködni. Monoron a program tavaszi indulása után maguk javították, fejlesztették a présgépeket. Az első prototípus után létrehoztak egy hatékonyabb kézi prést, és minden héten újabb és újabb tuningok kerültek a gépekre. Youtube-on megkeresték a megfelelő keverési arányt, büszkén mutatták a különböző prototípusokat. Lett egy közös projektjük, amit magukénak éreznek.